

La clau que obri tots els panys (1971)

Visat núm. 16
(octubre 2013)

per **Aina Monferrer**

Com en el cas de *Llibre de meravelles*, *L'inventari clement* i *Primera audició*, la trilogia *La clau que obri tots els panys* fou publicada en primera edició l'any 1971. Molt semblantment a *Llibre de meravelles*, aquest tríptic va ser escrit entre el 1954 i el 1957. A més, va ser guardonat per la Diputació de València l'any 1958. De fet, la segona meitat dels anys cinquanta és una època frenètica per a Estellés quant a la seua producció poètica. Concretament, l'any 1956, any de la mort de la seua filla primogènita, es creu que l'autor escrigué *Primera soledad*, *El monòleg*, *L'Hotel París*, *L'exiliat* (manuscrit originari de *Llibre d'exilis*) i part del *Llibre de meravelles*.

El poemari està compost per tres parts amb tres subapartats cadascuna. Segons explica Ferran Carbó, el fet que es tardés tretze anys a publicar aquest poemari, a banda de ser insòlit perquè els poemaris guardonats amb aquest premi de la Diputació valenciana eren seguidament publicats, va afavorir el desconeixement per part del públic lector d'un text que era trencador per a la seua època, i especialment en l'àmbit de la poesia catalana (2009: 96-97).

La clau que obri tots els panys es compon de tres llibres: el primer, que no té títol, *Llibre d'exilis* i *Coral romput*; i compta amb dues edicions. La primera de les quals reuneix ordenadament els tres llibres que formen part d'aquesta obra i, com hem dit, s'edità l'any 1971. La segona edició de l'obra és la que queda inclosa dins l'Obra Completa de l'autor, editada en deu volums dubtosament ordenats. De fet, *Llibre d'exilis* s'inclou en el segon volum, mentre que la primera part i *Coral romput* es troben en el volum sisè.

Pel que fa a la temàtica de cadascuna de les parts de l'immens poemari, la primera part tracta l'amor i la mort com un oxímoron. *Llibre d'exilis*, però, versa sobre l'exiliat que anhela tornar a la seua terra. Aquesta segona part està dedicada a Manuel Sanchis Guarner, que va haver de viure llargs anys a Mallorca. La tercera part, *Coral romput*, gira al voltant del desencís provocat per la tornada després de l'exili. La mort hi és present de manera transversal en tota l'obra. De fet, com defensa Carbó, la Mort és *La clau que obri tots els panys* (2009: 99).

L'estructura d'aquesta trilogia recorda la *Divina Comèdia* de Dant. De fet, hem vist que la temàtica dels tres poemaris que constitueixen *La clau que obri tots els panys* mostra un paral·lelisme clar amb l'estructura tripartida de l'obra mestra de Dant: hi ha els temes de l'amor i de la mort, l'exili (viatge al purgatori) i la cerca impossible del paradís desitjat que suposadament es trobarà en tornar a la pàtria, il·lusió que s'esvaïrà en el tercer poemari.

El primer poemari, sense títol, té un destacat ressò medieval. També hi ha al·lusions bíbliques, tal com mostra el poema titulat «Episodi i plant d'Ammon». Dins d'aquesta primera part del poemari, destaquem 71 versos titulats «El procés» que el de Burjassot dedica a Carles Riba. A partir d'aquests versos, Estellés es distancia irònicament de la poètica de Riba. Amb aquest distanciament de l'ortodòxia formal del més destacat dels poetes noucentistes, Estellés reivindica el seu estil, que anteposa el compromís cívic i la llibertat temàtica per damunt de la forma.

Pel que fa a l'estil, destaquem la presència d'alguns poemes enumeratius típics de l'autor on, a partir de l'acumulació de versos repetitius que descriuen elements de l'entorn, es construeix un escenari i un ambient determinat, que sol ser angoixant o caòtic. D'altra banda, de tant en tant trobem algun ressò periodístic com en el cas del poema titulat «L'altre succés». El poema «Dit de la mort al voltant de les quatre del matí» recull el tema de l'arribada de la mort, tema que, com hem esmentat, es troba implícit en el títol d'aquesta obra.

El segon poemari es titula *Llibre d'exilis*. El substantiu que forma part del sintagma preposicional que complementa el nom apareix en plural perquè representa els diversos *exilis* que tracta el poemari. Aquí l'autor expressa una percepció general d'absència o de buit i enyorança. Segons Ferran Carbó (2009: 119-120), aquest poemari recupera l'existencialisme en parlar de la postguerra. La temàtica del llibre es mou en les coordenades estellesianes i alhora universals de l'amor, l'escriptura, la mort i la pàtria.

La dedicatòria d'un dels poemes a J. V. Foix té el sentit de reconèixer en el sarriàenc el propi tret estilístic d'Estellés, consistent a mesclar elements del temps present amb elements amb ressonàncies medievals. També destaquem la referència de l'autor a l'*Odissea*. Mitjançant el vers «Sàpien-ho: em dic Ningú i Ningú m'anomene», el jo líric s'identifica amb el personatge d'Ulisses, l'exiliat per antonomàsia.

En darrer lloc, *Coral romput*, llibre format per una vasta renglera de 1.261 versos alexandrins amb dos hemistiquis de sis síl·labes, fou el primer dels tres llibres que formen part de *La clau que obri tots els panys* en ser escrit (2009: 129). Aquest llibre està format per tres poemes molt llargs que ofereixen aparentment un *continuum* d'escriptura, encara que el contingut del text pot ser considerat d'estil segmentat. Es tracta de tres poemes lírics on predomina la circularitat i la tornada als temes en detriment de la narrativitat lineal tan abundant en altres poemes de l'autor.

NOTES:

Ballart, Pere. «Poesia i modernitat: Una lectura de *Coral romput*». A: *Els Marges*, 56 (1996), p. 39-74.

Bou, Enric. «*Coral romput*, l'infern de Vicent Andrés Estellés». A: *Miscel·lània a Joan Fuster*. Barcelona: PAM, 1990, p. 317-328.

Calvo, Amador. «Interaccions autorials en el *Coral romput* (1957) de Vicent Andrés Estellés». A: *Quaderns de Filologia. Estudis literaris*, 16 (2011), p. 225-244.

Carbó, Ferran. «*La clau que obri tots els panys*: la composició d'una estructura fragmentada (I)»; «*Coral romput*: la composició d'un discurs fragmentari (II)». A: *Com un vers mai no escrit: la poesia de Vicent Andrés Estellés en els anys cinquanta*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, p. 91-190.

Keown, Dominic. «La intrusió editorial en l'obra de Vicent Andrés Estellés: el cas de *La clau que obri tots els panys*». A: Salvador, V., et al. (eds.). *Opera estellesiana. Per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés*. Alacant: IIFV, 2010, p. 109-122.

